

A mozdonyvezető eseménynaplójában azt írja, hogy a gyerekek véleményét a csendőrség „nem méltatta”. De a december 26-án kelt csendőrségi jelentés mégis a 15 éves Nagy László vallomására hivatkozik először, és fogadja el perdöntőnek. Miért nem hallgatta meg december 3-án a csendőrijárőr a gyerekeket és miért hivatkozott rájuk december 26-án ugyancsak a csendőrségi jelentés?

És milyen szerepük lehetett a csendőrségi jegyzőkönyvben megnevezett „bizalmi egyének”-nek?

Mennyiben tudott felvilágosítást adni vagy tanúskodni Horváth Győző főjegyző és Maros Sándor bíró az állomáson lezajlott gázolásról? És vajon milyen tanáccsal, „instrukciókkal” segítették a tapasztalatlan parancsnokhelyettest? Ennek eredménye a „nyomozás” gyors, hirtelen befejezése? Erre utalna a nyomozati jegyzőkönyv zárómegjegyzése: „A tanúk előadása és a járőr megállapítása szerint bűncselekmény nem forog fenn és gondatlanság sem terhel senkit.”

Valóban nem „bűncselekmény” áldozata lett József Attila, de a gondatlanság vádja többeket illethet. Legfőképpen azokat, akik a halála körüli „nyomozásban” résztvettek, akik mindent elkövettek, hogy minél hangtalanabban, minél „diszkrétebben” háriítsák a költő öngyilkosságának okát betegségére.

Boldizsár Iván írja: „Halálából ujságszenzációt csináltak, pedig az igazi szenzáció élete volt. Mindenki azt kérdezte, miért ölte meg magát, de senki sem érdeklődött, hogyan maradt egyáltalán idáig is életben.”¹⁶ És már 1940-ben Sándor Pál felteszi a kérdést: „Ki vagy mi az oka annak, hogy a költő utolsó menedéke egészen más lett, — a zúgó kerek ott lenn a Balaton partján? A kor-e, amely elhullatja magából a szellemit, a betegség-e, mely szétőrli a testet? A társadalom-e, a sötét gyermekkor-e, az értelenség-e, családások-e, a nyomor-e, a szenvedés-e?”¹⁷

Móricz Zsigmond válasza egyszerű, de mögötte ott sejtjük Balatonszárszó tragikumát: „Energiakészletét a proletársors emésztette föl, már semmije se maradt, csak költői zsenije.”¹⁸

SCHIEBER SÁNDOR

ADY ENDRE ÉS FEJÉR LIPÓT

Ady Endre és Fejér Lipót barátságáról tud az irodalom. 1909. július 28-án azt írja Ady Lédának Kolozsvárról, ahol Lukács Hugó gyógyította: „Voltunk én, az orvosom s két egyetemi tanár barátunk Váradon egy napot. A Püspökfürdőben vacsoráztunk. Kedves, elég jó kis kirándulás volt.”¹ A két egyetemi tanár — Belia György szerint — Somló Bódog és Fejér Lipót volt.² 1910. december 3-án Érmindszentről írja Ady ugyancsak Lédának: „Kolozsvárra Lukácsék, Somlóék, Fehér csalogattak, de nem megyek.”³ Egy ilyen levélbeli és távirati hívásra írt válasza megvan 1912. július 14-ről Somló Bódoghoz és Fejér Lipóthoz közösen címezve.⁴

Nagy Mihály, nagyváradai ügyvéd megörököltette a fentemlített püspökfürdői kirándulást a következő sorokban:

„A kolozsvári pihenés mégis jó eredményekkel bízott. Ady megerősödvé, friss hangulatban sürgette kolozsvári orvosát, hogy engedje át egy kis kirándulásra Nagyváradra. Nagy alkudozások s Ady részéről való komoly szolid fogadkozások után végre megkapta a beleegyezést ahhoz, hogy két napra átránduljon Nagyváradon át a Püspökfürdőbe. Két kolozsvári jó embere kísérte el erre az útra július 25-én azzal a szigorú feladattal, hogy nem tágitanak mellőle, vigyáznak rá, és szépen visszaviszik Kolozsvárra, pihenni. Fejér Lipót, a világhírű matematikus és dr. Kanitz Henrik kolozsvári orvos, tanáregéd voltak kísérői.

Emlékszem, hogy kötődött velük. Fejér Lipótot bolondos, gyermekes szeszéllyel és tréfás maliciával azért nyaggatta folyton, hogy matematikai egyenleteket készítsen az utcák *görbéről* (latin szót használt). Dr. Kanitz Henriktől pedig a grafológiát kérte számon, és azt követelte, hogy egy pár betűjéből, amelyet ráírt egy szívbelimnek küldött levelezőlapra: „Ismeretlenül is nagy-nagy tisztelettel és szeretettel: Ady Endre’ — olvassa ki múltját, jelenjét és jövőjét.

¹⁶ Válasz. V. évfolyam I. szám. 1938. január. 1.o.

¹⁷ Sándor Pál: Az igazi József Attila. Hajnal. Budapest 1940. 38. o.

¹⁸ Szép Szó: VI. kötet 1. füzet 1938. január-február. 29. o.

¹ Ady Endre válogatott levelei. Bp., 1956. 284. 1. 283. szám.

² Lásd Belia György jegyzetét: u. 584. 1.

³ Uo. 347. 1. 356. szám.

⁴ Uo. 390. 1. 407. szám.

A sors ez egyszer kegyelmes volt hozzája s szomorúan megtréfálta Adyt.
— Doktorkám, — mondogatta a napsugaras arcú, életerővel vidám Kanitznak, remélem, eljön a temetésemre, és egy-két jó szót mond majd hű páciensérről.

Röviddel rá Kanitz doktort egy ostoba vakbéloperáció sírba vitte.”⁶

Az 1959 őszén elhunyt Fejér Lipót professzor hagyatékában megtaláltam azt a csoportfelvételt, amely erről a püspökfürdői kirándulásról készült. A kép hátán Fejér Lipót irásával ez áll: „1909 július 23—24. Püspökfürdő Nagyvárad mellett.” Odajegyzi a csoportkép tagjainak nevét is. Balról jobbra a következők láthatók: Nagy Mihály; György Ernő, ma is élő ügyvéd, a „Kultúra” jogtanácsosa; Ady Endre; Kanitz Henrik és Fejér Lipót.

A ritka kép — nem ismeretes belőle másodpéldány — egy ponton helyesbíti az eddigi értesülést, a dátumban. Somló Bódog, a jogfilozófia professzora⁶ viszont hiányzik a képről. György Ernő, aki akkor lett jogi doktor, emlékszik arra, hogy fiakkoron mentek ki Püspökfürdőre, s a programot Nagyváradon fejezték be egy kis bodegában.⁷

A másik Ady emlék, amely előkerült Fejér Lipót hagyatékából, egy Székely Aladár készítette Ady-fénykép, alatta a következő dedikációval:

„Fejér Lipótnak, testvéremnek a nagy szenvedésben, a hiábavalóban, mellyel meg akarjuk, meg akarnók mutatni magunkat a világnak s megimádatni a világgal, melyet néha csaknem úgy lenézünk, mint enmagunkat, — igaz barátja: Ady Endre.”

A két dokumentum jelenleg Fejér Lipót örökösének birtokában van.

REDL KÁROLY:

TEMESVÁRI PELBÁRT ÉS AZ IMITATIO CHRISTI

Thienemann Tivadar *Temesvári Pelbárt német kortársai* c. cikkében (*EPhK.* 1920.) miközben Pelbárt szellemi látókörét igyekszik főlvázolni, arra a megállapításra jut, hogy Pelbárt kora, a 15. század vallásos életének kimagasló egyéniségei közül éppen a legjelentősebbeket: Cusanust („gondolkozó, kiben elevenen lüktetett a lejáró középkornak szellemi tartalma”), Kempis Tamást („író, kinél tökéletesebben senki sem öntötte szavakba az élet szent formáját”), Savonarolát („szerzetes prédikátor, aki izzó retorikával korbácsolta végig istentelen környezetét”) nem ismerte.(56.l.) Ismeri azonban és műveiben idézi azokat a közepes jelentőségű német prédikátorokat, akiknek Pelbárthoz való viszonyát vizsgálja Thienemann említett cikkében.

Mégis ezzel szemben úgy tűnik, hogy a fenti állítás Kempis Tamásra vonatkozó részét, s így természetesen Pelbártnak Thienemann által adott értékelését is, magának Pelbártnak a művei alapján helyesbítenünk kell.(?)

Ha minden valószínűség szerint — Thienemann állításának betűje szerint — igaz is, hogy Pelbárt Kempis nevét nem ismerte, viszont az is kétségtelen, hogy a Kempisnek tulajdonított, és a Kempist híressé tevő nagyhatású művet, a *De Imitatione Christi*t nemcsak hírből ismerte, hanem olvasta is, csakhogy nem Kempisnek, hanem a Pelbárt által egyébként is sokat idézett Gersonnak, a párizsi egyetem kiváló kancellárjának († 1429), morális-misztikus írásai révén a devotio moderna egyik előfutárának neve alatt.

⁶ Nagy Mihály: *Ady emlékek.* Ady-Múzeum. II. 141—142. 1.

⁶ Lásd Moór Gyula *Somló Bódog.* Bp., 1921. Különlennyomat a *Társadalomtudomány* I. évfolyamából.

⁷ Ady üdvözlősorát Nagy Mihály lapján, valamint Nagy Mihályhoz írt többi levelét is Zsoldos Jenővel közétesszük a Petőfi Irodalmi Múzeum 1960. Évkönyvében.

⁸ Vizsgálódásomat, kivéve a *Rosarium* 2., 3. és 4. részét, Pelbártnak valamennyi műve alapján végeztem. Ami a *Rosarium* 4. részét illeti, meg kell jegyezmem, hogy az, mint nem Pelbárt, hanem a mester befejezetlen művét annak halála után kegyeletből folytató tanítvány kezétől származó írás, amúgyis más elbírálás alá tartozik. Nem látszott érdemesnek a feltárt anyag közlését tovább halogatni más csak azért sem, mivel az alább szövekerülő helyek kivétel nélkül mind a *Pomerium*-ból származnak és bizonyos, hogy az ezekből kikerekedő kép a később esetleg előkerülő adatok révén sem szenvedhet lényeges módosulást.

Az alábbiakban Pelbárt műveit a következőképpen rövidített címmel jelzem:

PS = Pomerium De Sanctis
PT = Pomerium De Tempore
PQ = Pomerium Quadragesimale.

Az egyes könyvek beosztására pedig:

P. hyem. = pars hyemalis p. I. = pars prima
p. pasc. = pars pascalis p. II. = pars secunda, etc.
p. estiv. = pars estivalis.

A római számok a beszédek sorszámát, a nagybetűk a szöveg tagolását jelzik.